

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ"**

**для студентів напряму підготовки
6.030504 "Економіка підприємства"
всіх форм навчання**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016**

Затверджено на засіданні кафедри економіки підприємства та менеджменту.

Протокол № 1 від 27.08.2015 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: М. В. Афанасьєв
Г. М. Чумак

Робоча програма навчальної дисципліни "Управління витратами" для студентів напряму підготовки 6.030504 "Економіка підприємства" всіх форм навчання : [Електронне видання] / уклад. М. В. Афанасьєв, Г. М. Чумак. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 49 с.

Подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами. Вміщено плани лекцій та практичних занять, матеріали для закріплення знань (завдання для самостійної роботи, контрольні запитання), професійні компетентності, якими повинен володіти студент після вивчення дисципліни.

Рекомендовано для студентів напряму підготовки 6.030504 "Економіка підприємства" всіх форм навчання.

Вступ

У теперішній період часу спостерігається значна тенденція до збільшення величини витрат підприємства. Це пов'язано, передусім, із зростанням вартості матеріалів, напівфабрикатів, електроенергії і палива, а також зі збільшенням процентних ставок за кредитами. Крім того, спостерігається і зростання інших витрат. Розвиток ринкових стосунків визначає необхідність вдосконалення системи управління витратами виробництва з урахуванням особливостей конкурентної боротьби і міжнародних інтеграційних процесів. Таким чином, грамотне управління витратами підприємства дає можливість підвищити конкурентоспроможність, збільшити прибуток, а, отже, і рентабельність усієї фінансово-господарської діяльності підприємства.

Навчальна дисципліна "Управління витратами" є базовою навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітнього ступеня "бакалавр" напряму підготовки 6.030504 "Економіка підприємства" для всіх форм навчання.

1. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1.1

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
1	2	3	4
Кількість кредитів: для денної ф.н – 4; для заочної ф.н. – 8	Галузь знань 0305 "Економіка та підприємництво"	Базова	
Змістових модулів – 2	Напрямок підготовки 6.030504 "Економіка підприємства"	Рік підготовки	
		4-й	4-й
Семестр			
7-й		8-й	
Загальна кількість годин : для денної ф.н – 144, для заочної ф.н. – 288		Лекції	

1	2	3	4
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,5; самостійної роботи студента – 5	Освітній ступінь: бакалавр	26 год	20 год
		Практичні, семінарські	
		34 год	24 год
		Самостійна робота	
		84 год	244 год
		Вид контролю екзамен	
		4 год	4 год

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 71 %;

для заочної форми навчання – 18 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування у студентів системи компетентностей щодо управління витратами з метою оптимізації їх рівня та обґрунтування управлінських рішень.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

засвоєння основних методів калькулювання продукції та визначення рівня витрат на підприємстві;

приймання управлінських рішень на основі критерію витрат.

"Управління витратами" – навчальна дисципліна, що вивчає інструментарій економічного обґрунтування й прийняття управлінських рішень за критерієм витрат.

Об'єктом вивчення дисципліни є процес управління витратами з метою обґрунтування управлінських рішень за критерієм витрат.

Предметом навчальної дисципліни є принципи, форми і методи управління витратами.

Вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши більшість навчальних дисциплін гуманітарного та професійного циклів. Теоретико-методологічною базою вивчення цієї дисципліни є такі

навчальні дисципліни, як: "Бухгалтерський облік", "Економіка підприємства", "Економічний аналіз", "Мікроекономіка", "Менеджмент". У свою чергу, знання з даної дисципліни забезпечують успішне засвоєння таких навчальних дисциплін, як: "Управління проектами", "Економічне управління підприємством", "Управління стратегічними змінами", "Обґрунтування та експертиза бізнес-проектів", а також виконання тренінгів, міждисциплінарних комплексних курсових робіт, бакалаврських та магістерських дипломних робіт.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять та виконання практичних завдань. Також велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів. Усі види занять розроблені відповідно до кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

види витрат в залежності від їх класифікаційної ознаки, функції та моделі поведінки витрат;

методи вибуття запасів та обґрунтування їх вибору;

розподіл виробничих накладних витрат в залежності від обраної бази;

методичні основи формування собівартості при використанні позамовного та попроцесного калькулювання;

методичні основи калькулювання продукції при комплексному виробництві;

особливості калькулювання за наявності браку;

методику калькулювання витрат на основі повних та змінних;

методику складання операційних та фінансових бюджетів;

методику аналізу відхилень бюджетів за рахунок відхилень прямих матеріальних витрат, витрат на оплату праці, змінних та постійних виробничих накладних витрат;

методику проведення CVP-аналізу;

обмеження та допущення CVP-аналізу;

методику визначення розміру спеціального замовлення, розміру партії виробництва продукції, вибору оптимальної технології виробництва;

особливості застосування різних методів ціноутворення та обґрунтування вибору методу ціноутворення;

методику визначення капітальних витрат;

методику оцінювання проектів капітальних витрат;

ВМІТИ:

групувати витрати за економічними елементами та статтями витрат;
визначати функцію витрат різними методами;
розраховувати витрати на вибуття запасів в виробництво;
розподіляти виробничі накладні витрати між основними підрозділами, продукцією;

здійснювати калькулювання собівартості продукції за умови використання позамовного та попроцесного калькулювання;

здійснювати розрахунок витрат в комплексному виробництві, за наявності браку та калькулювати продукцію на основі змінних та повних витрат;

формувати операційні та фінансові бюджети та аналізувати відхилення бюджетів за рахунок відхилень прямих матеріальних витрат, витрат на оплату праці, змінних та постійних виробничих накладних витрат;

обґрунтовувати товарний асортимент, цінову політику та виробничу програму на підставі використання CVP-аналізу;

оцінювати вплив різних факторів (зміна ціни та обсягу продажу продукції) на фінансові результати діяльності підприємства;

розраховувати розмір спеціального замовлення, розмір партії виробництва продукції, обирати оптимальну технологію виробництва;

визначати ціну продукції різними методами;

обґрунтовувати вибір найбільш привабливих інвестиційних проектів на основі критерію витрат.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійними компетентностями, що наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення навчальної дисципліни

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
1	2	3
УВ* 1	Розраховувати витрати на підприємстві	Визначати витрати за різними класифікаційними ознаками та обґрунтовувати функції та моделі поведінки витрат

1	2	3
УВ* 1		Визначати розмір витрат на матеріали використовуючи різні методи вибуття запасів, розмір витрат на оплату праці в залежності від форм та систем оплати праці та розподіляти виробничі накладні витрати в залежності від обраної бази розподілу
		Складати калькуляцію на продукцію за умови використання позамовного та попроцесного калькулювання
		Розраховувати витрати в комплексному виробництві, за наявності браку та визначати витрати використовуючи калькулювання на основі повних та змінних витрат
УВ* 2	Приймати управлінські рішення на основі критерію витрат	Складати операційні та фінансові бюджети підприємства та контролювати хід їх виконання за рахунок відхилень
		Управляти витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку
		Обґрунтовувати управлінські рішення на основі використання релевантної інформації
		Обґрунтовувати управлінські рішення щодо довгострокових інвестицій

* УВ – управління витратами

Структуру складових професійних компетентностей та їх формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в табл. А.1 додатка А.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Витрати як об'єкт управління на підприємстві

Тема 1. Загальна характеристика та класифікація витрат на підприємстві

1.1. Сутність та значення управління витратами на підприємстві.

Визначення та сутність поняття витрат та собівартості продукції. Нормативна база регулювання витрат. Обґрунтування необхідності управління витратами на підприємстві.

1.2. Класифікація витрат.

Класифікація витрат за наступними ознаками: витрати на продукцію та витрати періоду, прямі та не прямі витрати, основні та накладні витрати, релевантні та не релевантні витрати, маржинальні та середні витрати, контрольовані та неконтрольовані витрати. Групування витрат за економічними елементами та статтями калькуляції.

1.3. Функції та моделі поведінки витрат.

Визначення фактору витрат та моделі поведінки витрат, а саме змінних, постійних, полузмінних, полупостійних витрат. Визначення функції витрат з застосуванням методів технологічного аналізу, аналізу рахунків, методу вищої-нищої крапки, методу візуального пристосування.

Тема 2. Облік та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат

2.1. Придбання, зберігання та вибуття матеріалів у виробництво.

Особливості придбання, зберігання та вибуття матеріалів. Документальне оформлення придбання, зберігання та вибуття матеріалів. Методи вибуття запасів у виробництво: метод ідентифікаційної собівартості, ФІФО, середньозваженої собівартості, метод нормативних витрат.

2.2. Облік витрат на робочу силу.

Визначення витрат на робочу силу за різних форм та систем оплати праці. Документальне оформлення нарахування заробітної плати.

2.3. Облік та розподіл виробничих накладних витрат.

Визначення ставки розподілу виробничих накладних витрат. Обґрунтування доцільності використання методів прямого розрахунку, послідовного розрахунку, одночасного розподілу та взаємних послуг.

Тема 3. Системи та методи калькулювання витрат

3.1. Особливості застосування позамовної калькуляції.

Позамовне калькулювання та доцільність його застосування.

3.2. Особливості застосування попроцесної калькуляції.

Попроцесне калькулювання та доцільність його застосування. Еквівалентна одиниця готової продукції. Особливості застосування методів середньозваженої та ФІФО під час попроцесного калькулювання.

Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції

4.1. Облік витрат комплексного виробництва та побічного продукту.

Поняття комплексного виробництва. Особливості виникнення витрат комплексного виробництва. Застосування методів натуральних одиниць, методу вартості продажу, методу чистої вартості реалізації, метод валового прибутку для визначення розміру розподілених витрат в комплексному виробництві. Особливості калькулювання побічного продукту.

4.2. Особливості калькулювання за наявності браку.

Особливості калькулювання за наявності нормативного та позанормативного браку.

4.3. Калькулювання на основі повних та змінних витрат.

Доцільність калькулювання по системі повних та змінних витрат. Визначення прибутку за різних систем калькулювання.

Змістовий модуль 2

Управління витратами на підприємстві

Тема 5. Бюджетне планування та контроль

5.1. Сутність бюджетного планування та види бюджетів.

Сутність поняття бюджет та бюджетування. Види бюджетів.

5.2. Порядок складання і узгодження бюджетів.

Особливості складання операційних бюджетів (бюджет продажів, виробництва, бюджет придбання та використання матеріалів, бюджет витрат на оплату праці, бюджет виробничих накладних витрат, бюджет виробничої собівартості, бюджет запасів на кінець періоду, бюджет адміністративних витрат та витрат на збут) та фінансових бюджетів (звіт про фінансові результати, бюджет про рух грошових коштів, бюджетний баланс).

5.3. Контроль за виконанням бюджетів і аналіз відхилень.

Аналіз відхилень бюджетів за рахунок відхилень прямих матеріальних витрат, витрат на оплату праці, змінних та постійних виробничих накладних витрат.

Тема 6. Управління витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

6.1. Ціль та методи CVP-аналізу.

Модель беззбитковості виробництва (аналітична та графічна інтерпретації). Аналіз чуттєвості прибутку за допомогою коефіцієнта маржинального

прибутку, запасу міцності, коефіцієнту запасу фінансової міцності, операційного важеля.

6.2. Область застосування CVP-аналізу.

Припущення CVP – аналізу. Область застосування CVP – аналізу.

Тема 7. Обґрунтування управлінських рішень на основі використання релевантної інформації

7.1. Аналіз варіантів альтернативних рішень.

Поняття релевантної інформації та альтернативних рішень. Значення альтернативних витрат у прийнятті рішень.

7.2. Прийняття рішень, що стосуються запасів.

Рішення про спеціальне замовлення. Рішення про ліквідацію або скорочення збиткового виду діяльності. Рішення щодо розмірів партії виробництва продукції. Рішення щодо вибору оптимальної технології виробництва.

7.3. Прийняття рішень щодо ціноутворення.

Особливості застосування різних методів ціноутворення. Обґрунтування вибору методу ціноутворення.

Тема 8. Управління довгостроковими інвестиціями на основі критерію витрат

8.1. Цілі та процес складання бюджету капітальних витрат.

Рішення щодо капітальних витрат. Виявлення потенційних проектів. Визначення витрат, пов'язаних із реалізацією проекту. Порядок складання бюджету капітальних витрат.

8.2. Методи оцінювання проектів капітальних витрат.

Дисконтовані та недисконтовані методи оцінювання проектів. Особливості їх застосування. Визначення чистої теперішньої вартості, індексу дохідності, періоду окупності, внутрішньої норми прибутковості.

4. Структура навчальної дисципліни

Із самого початку вивчення навчальної дисципліни кожен студент має бути ознайомлений як з робочою програмою навчальної дисципліни і формами організації навчання, так і зі структурою, змістом та обсягом кожного з її навчальних модулів, а також з усіма видами контролю та методикою оцінювання сформованих професійних компетентностей.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання навчальних модулів.

Навчальний модуль – це окремий, відносно самостійний блок дисципліни, який логічно об'єднує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками. Тематичний план дисципліни складається з двох змістових модулів (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	у тому числі				само- стійна робота	у тому числі				само- стійна робота
	усього	лекційні	практичні	проведення підсум- кового контролю	підготовка до занять	усього	лекційні	практичні	проведення підсум- кового контролю	підготовка до занять
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1										
Витрати як об'єкт управління на підприємстві										
<i>Тема 1. Загальна характеристика та класифікація витрат на підприємстві</i>	12	2	2		8	29	2	2		25
<i>Тема 2. Облік та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат</i>	17	4	4		9	37	3	4		30
<i>Тема 3. Системи та методи калькулювання витрат</i>	17	4	4		9	35	3	2		30
<i>Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції</i>	27	8	6		13	37	3	4		30
Разом за змістовим модулем 1	73	18	16		39	138	11	12		115

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 2										
Управління витратами на підприємстві										
<i>Тема 5. Бюджетне планування та контроль</i>	15	2	4		9	29	2	2		25
<i>Тема 6. Управління витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку</i>	15	2	4		9	37	3	4		30
<i>Тема 7. Обґрунтування управлінських рішень на основі використання релевантної інформації</i>	15	2	4		9	34	2	2		30
<i>Тема 8. Управління довгостроковими інвестиціями на основі критерію витрат</i>	16	2	6		8	36	2	4		30
Разом за змістовим модулем 2	61	8	18		35	136	9	12		115
<i>Підготовка до екзамену</i>	6				6	10				10
<i>Передекзаменаційні консультації</i>	2			2		2			2	
<i>Екзамен</i>	2			2		2			2	
Усього годин	144	26	34	4	80	288	20	24	4	240

5. Теми практичних занять

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань. Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для розв'язування їх на занятті. Воно включає проведення

попереднього контролю знань, вмінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування завдань із їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Перелік тем практичних занять

Назва змістового модуля	Теми практичних занять (за модулями)	Кількість годин	Література
Змістовий модуль 1 Витрати як об'єкт управління на підприємстві	<i>Завдання 1.</i> Класифікація витрат за різними ознаками та визначення функції витрат	2	Основна: [1; 2]. Додаткова: [6; 8; 10; 13; 15; 16]
	<i>Завдання 2.</i> Визначення рівня матеріальних витрат, витрат на оплату праці та методики розподілу виробничих накладних витрат	4	Основна: [1; 2]. Додаткова: [5; 6; 11; 12; 15; 16]
	<i>Завдання 3.</i> Складання калькуляції при позамазовному та попроцесному калькулюванні	4	Основна: [1; 2]. Додаткова: [3; 4; 6; 8; 11; 15; 16]
	<i>Завдання 4.</i> Калькулювання витрат в комплексному виробництві, за умови браку та на основі повних і змінних витрат	4	Основна: [1; 2]. Додаткова: [4 – 6; 8; 11; 15; 16]
	<i>Колоквіум за змістовим модулем 1</i> "Витрати як об'єкт управління на підприємстві"	2	Основна: [1; 2]. Додаткова: [3 – 16]
Змістовий модуль 2 Управління витратами на підприємстві	<i>Завдання 5.</i> Формування операційних та фінансових бюджетів	4	Основна: [1; 2]. Додаткова: [5 – 7; 10; 15; 16]
	<i>Завдання 6.</i> Практичне застосування CVP-аналізу	4	Основна: [1; 2]. Додаткова: [6; 8 – 10; 15; 16]
	<i>Завдання 7.</i> Прийняття рішень щодо запасів, ціноутворення	4	Основна: [1; 2]. Додаткова: [3 – 6; 8; 11; 15; 16]
	<i>Завдання 8.</i> Обґрунтування доцільності впровадження інвестицій на підприємстві	4	Основна: [1; 2]. Додаткова: [6 ; 8; 11; 15; 16]
	<i>Колоквіум за змістовим модулем 2</i> "Управління витратами на підприємстві"	2	Основна: [1; 2]. Додаткова: [3 – 16]
Разом годин за змістовими модулями		34	

5.1. Приклади типових практичних завдань за темами

Змістовий модуль 1

Витрати як об'єкт управління на підприємстві

Тема 2. Облік та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат

Рівень 1. Провести оцінку запасів всіма відомими вам методами, якщо відомо, що для виробництва готової продукції необхідно 80 одиниць комплектуючих А та 90 одиниць комплектуючих Б. Вихідні дані для вирішення завдання наведені в таблиці.

Таблиця

Вихідні дані для вирішення завдання

Показники	Кількість, одиниць	Собівартість одиниці, грн
Залишок на 01.03.15:		
А	50	75,0
Б	70	25,0
Придбано у звітному періоді		
А (05.03.15)	20	76,0
Б (15.03.15)	100	27,0
А (27.03.15)	30	78,0

Рівень 2. Розподілити виробничі накладні витрати на кожен виріб меблевої фабрики, якщо підприємство виготовляє 3 види продукції, а данні щодо обсягу виробництва та використаного часу наведені в таблиці.

Таблиця

Вихідні дані

Найменування продукції	Фактичний час виготовлення готової продукції, машино-години	Кількість готових виробів, од.
Стіл	3 000	150
Стул	1 500	150
Табурет	500	100

Склад виробничих накладних витрат наведено в таблиці.

Таблиця

Вихідні дані

Статті накладних витрат	Сума, грн
Зарплата допоміжних робочих	25 000
Оренда виробничого цеху	12 000
Витрати на освітлення	6 000
Витрати на обслуговування обладнання	7 000

Рівень 3. До виробничої структури підприємства входять два основних підрозділи та три допоміжних підрозділи. Необхідно розподілити витрати допоміжних підрозділів між основними за допомогою відомих вам методів розподілу витрат. Вихідні дані для вирішення завдання наведені в таблиці.

Таблиця

Вихідні данні

Показники	Допоміжні підрозділи		
	Д1	Д2	Д3
Сума витрат за кожним підрозділом, грн.	40 000	48 000	32 000
Обсяг наданих послуг, %			
– основному підрозділу О1	40	40	30
– основному підрозділу О2	30	40	50
– допоміжному підрозділу Д1	–	10	15
– допоміжному підрозділу Д2	10	–	5
– допоміжному підрозділу Д3	20	10	–

Змістовий модуль 2

Управління витратами на підприємстві

Тема 6. Управління витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

Рівень 1. Чистий дохід підприємства у звітному періоді склав 1 000 тис. грн, змінні витрати – 600 тис. грн, постійні – 300 тис. грн. Як зміниться прибуток підприємства:

1. Якщо обсяг збуту продукції залишиться на тому ж рівні, а ціна збільшиться на 5 %?

2. Якщо ціна залишиться на тому ж рівні, а обсяг збуту продукції збільшиться на 5 %?

3. Якщо ціна знизиться на 5 %, а обсяг збуту продукції збільшиться на 7 %?

Рівень 2. Річний обсяг виробництва й продажу продукції підприємства становить 1 200 тис. грн. Постійні адміністративні витрати, витрати на збут та загально виробничі витрати – 300 тис. грн на рік. Змінні витрати на 1 000 грн випуску продукції становлять 600 грн.

Визначити:

1. Маржинальний та операційний прибуток, коефіцієнт маржинального прибутку.

2. Обсяг беззбиткового виробництва та коефіцієнт безпеки виробництва.

3. Обсяг виробництва, який забезпечує рентабельність власного капіталу на рівні 20 %.

4. Операційний важіль.

5. Як зміниться прибуток підприємства, якщо обсяг виробництва зросте на 30 %?

Рівень 3. Одним з напрямів роботи консалтингової фірми "Фактор" є організація семінарів для бухгалтерів з питань оподаткування та складання фінансової звітності. Для організації наступного семінару "Фактор" друкує та розсилає своїм потенційним слухачам програми семінару і запрошення – 1 000 грн. Одночасно для проведення семінару фірма уклала договір на оренду приміщення 500 грн з умовою, що в разі відмови від оренди приміщення не пізніше ніж за тиждень до дати семінару, вона сплачує штраф орендодавцю в розмірі 30 % суми договору оренди. Менше ніж за тиждень до початку семінару договір не може бути анульований. Оплата лекторам передбачена в розмірі 600 грн. Якщо семінар не відбудеться, оплата лекторам не нараховується.

Вартість участі в семінарі на 1 особу – 180 грн. У вартість семінару включені витрати на обід (25 грн) та вартість роздаткового матеріалу – 10 грн.

Визначити доцільність проведення семінару або відмови від нього, якщо за тиждень до його початку надійшли замовлення на участь у семінарі лише від 10 бажаючих.

Розрахувати:

- 1) яка кількість учасників семінару забезпечить його беззбитковість (точку беззбитковості);
- 2) який прибуток (збиток) одержить фірма, якщо у семінарі візьмуть участь 20, 25, 30, 35, 40 бажаючих;
- 3) при якій кількості учасників семінару фірма одержить 7 000 грн прибутку від його проведення?

6. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета СРС – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів денної форми навчання, визначається навчальним планом і становить 58 % (84 годин) від загального обсягу навчального часу на вивчення дисципліни (144 годин). У ході самостійної роботи студент має перетворитися на активного учасника навчального процесу, навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними і практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, нести індивідуальну відповідальність за якість власної професійної підготовки. СРС містить: опрацювання лекційного матеріалу; опрацювання та вивчення рекомендованої літератури, основних термінів та понять за темами дисципліни; підготовку до практичних занять, поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань; виконання індивідуальних самостійних завдань (вирішення розрахункових індивідуальних та комплексних завдань) за вивченою темою; контрольну перевірку студентами особистих знань за запитаннями для самодіагностики; підготовку до контрольних робіт та інших форм поточного контролю; підготовку до модульного контролю (колоквіуму); систематизацію вивченого матеріалу з метою підготовки до семестрового екзамену.

Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота студентів з вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативними актами з питань

формування витрат та запасів. Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань з навчальної дисципліни, наведені в табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Кількість годин	Форми контролю СРС	Література
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1				
Витрати як об'єкт управління на підприємстві				
<i>Тема 1.</i> Загальна характеристика та класифікація витрат на підприємстві	Вивчення лекційного матеріалу та нормативної бази України	8	Захист самостійної роботи	Основна: [1; 2]. Додаткова: [6; 8; 10; 13; 15; 16]
<i>Тема 2.</i> Облік та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат	Виконання самостійної роботи за темою 1,2	9	Захист самостійної роботи	Основна: [1; 2]. Додаткова: [5; 6; 11; 12; 15; 16]
<i>Тема 3.</i> Системи та методи калькулювання витрат	Виконання самостійної роботи за темою 3	9	Письмова контрольна робота за темами 1 і 2. Захист самостійної роботи	Основна: [1; 2]. Додаткова: [3; 4; 6; 8; 11; 15; 16]
<i>Тема 4.</i> Калькулювання витрат на окремі види продукції	Виконання самостійної роботи за темою 4. Підготовка до колоквиуму	13	Захист самостійної роботи. Колоквиум	Основна: [1; 2]. Додаткова: [4 - 6; 8; 11; 15; 16]
Усього за змістовим модулем 1		39		
Змістовий модуль 2				
Управління витратами на підприємстві				
<i>Тема 5.</i> Бюджетне планування та контроль	Виконання самостійної роботи за темою 5	9	Захист самостійної роботи	Основна: [1; 2]. Додаткова: [5 – 7; 10; 15; 16]

1	2	3	4	5
<i>Тема 6. Управління витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку</i>	Виконання самостійної роботи за темою 6	9	Захист самостійної роботи Письмова контрольна робота за темами 5 і 6	Основна: [1; 2]. Додаткова: [6; 8 – 10; 15; 16]
<i>Тема 7. Обґрунтування управлінських рішень на основі використання релевантної інформації</i>	Виконання самостійної роботи за темою 7	9	Захист самостійної роботи	Основна: [1; 2]. Додаткова: [3 – 6; 8; 11; 15; 16]
<i>Тема 8. Управління довгостроковими інвестиціями на основі критерію витрат</i>	Виконання самостійної роботи за темою 8. Підготовка до колоквиуму	8	Захист самостійної роботи. Колоквиум	Основна: [1; 2]. Додаткова: [6; 8; 11; 15; 16]
Усього за змістовим модулем 2		35		
<i>Підготовка до екзамену</i>		6		Основна: [1; 2]. Додаткова: [3 – 16]
Усього за дисципліною		80		

6.1. Індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання (ІЗ) студента є вибіркоким видом позааудиторної самостійної роботи студента та має навчально-дослідницький характер, виконується у процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується разом зі складанням підсумкового екзамену з даної навчальної дисципліни. Виконання ІЗ є одним із важливих засобів підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів, які здатні застосовувати на практиці теоретичні знання, вміння та навички з даної навчальної дисципліни.

Підготовка ІЗ передбачає систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань із дисципліни та застосування їх у процесі розв'язання конкретних економічних ситуацій, розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методикою дослідження та експерименту, пов'язаних із темою ІЗ.

Практична значущість ІЗ полягає в обґрунтуванні реальності її результатів для потреб практики.

Індивідуальне завдання виконується студентом самостійно за консультування з викладачем протягом вивчення дисципліни відповідно до графіка навчального процесу.

Індивідуальне завдання видається викладачем на початку семестру, протягом якого вивчається дисципліна. Студент має надати ІЗ для перевірки згідно з графіком навчального процесу. Бали за виконання ІЗ враховуються під час виставлення загальної оцінки з дисципліни.

Вимоги до оформлення. Формат аркуша – А4. Поля: ліве – 30 мм; праве, верхнє та нижнє – 20 мм. Шрифт Arial, розмір шрифту для основного тексту – кг 14. Міжрядковий інтервал – множник 1,3. Не дозволяються виділення в тексті курсивом та підкреслення.

Кожен розділ розпочинають з нової сторінки. Назви розділів оформляються великими літерами по центру сторінки. Сторінки нумеруються у правому верхньому куту. На титульному аркуші номер сторінки не ставиться.

Вимоги до змісту. Індивідуальне завдання повинне складатися з таких елементів, як:

- титульна сторінка;
- зміст;
- вступ (1 сторінки);
- основна частина (5 – 10 сторінок);
- висновок (1 сторінки);
- список використаної літератури;
- додатки (за необхідності).

Вступ повинен відображати наступні елементи: актуальність теми, проблемне поле теми, мету дослідження, об'єкт, предмет, завдання, базу та методи дослідження.

В **основній частині роботи** (може містити декілька підрозділів) студенти повинні розкрити сутність теми роботи.

Висновки повинні бути обґрунтовані, змістові та практично орієнтовані.

Список використаної літератури слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Бібліографічний опис джерел складають відповідно до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Бібліографічний запис, бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання".

Додатки можуть бути включені за необхідності. У разі наявності кількох додатків оформляється окрема сторінка "ДОДАТКИ", номер якої є останнім, що включається до обсягу ІЗ. Кожен додаток починають із нової сторінки. Відповідно до вимог, додаток називають у такий спосіб: "Додаток А", "Додаток Б" і т. д. за алфавітом, за винятком букв Г, Ґ, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, при цьому написи "Додаток...", "Продовження додатка..." та "Закінчення додатка..." пишуться малими літерами з першої великої і вирівнюються по правому краю сторінки. Допускається розподіл додатків на розділи типу "Додаток А.3". Ілюстрації, таблиці, формули нумерують відповідно до назви додатка, наприклад "рис. А.3".

6.2. Контрольні запитання для самодіагностики

Тема 1. Загальна характеристика та класифікація витрат на підприємстві

1. Дайте визначення поняття витрати?
2. За якими ознаками класифікуються витрати?
3. Які витрати відносяться на продукцію, період? Наведіть приклад.
4. Які витрати відносяться до прямих та не прямих? Наведіть приклад.
5. Дайте визначення поняттям релевантні та не релевантні витрати. Наведіть приклад.
6. Які витрати відносяться до маржинальних та середніх? Наведіть приклад.
7. Дайте визначення поняттю альтернативні витрати. Наведіть приклад.
8. Які витрати відносяться до контрольованих та не контрольованих?
9. Дайте визначенню поняття поведінка витрат. Які фактори впливають на поведінку витрат?
10. Які витрати відносяться до змінних та постійних? Наведіть приклад. Зобразіть графічно.
11. Що таке функція витрат? Для чого її визначають?
12. Які методи використовують для визначення функції?

Тема 2. Облік та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат

1. Які особливості придбання, зберігання та вибуття матеріалів?
2. Якими документами оформлюється придбання, зберігання та вибуття матеріалів?

3. Які є методи вибуття запасів?
4. Переваги та недоліки застосування методу ідентифікаційної собівартості, ФІФО, середньозваженої собівартості, методу нормативних витрат.
5. Якими документами оформлюється нарахування заробітної плати.
6. Які особливості нарахування витрат на оплату праці при різних формах та системах оплати праці?
7. Як розподіляються непрямі накладні витрати між об'єктами калькулювання?
8. Як розподіляються накладні витрати обслуговуючих підрозділів?
9. Переваги та недоліки застосування методів прямого розрахунку, послідовного розрахунку, одночасного розподілу та взаємних послуг.

Тема 3. Системи та методи калькулювання витрат

1. Що таке калькулювання? Для чого воно здійснюється?
2. У чому полягає сутність калькулювання витрат по замовленням?
3. У чому полягає сутність калькулювання витрат по процесам?
4. Доцільність застосування системи калькулювання витрат по процесам.
5. Що таке еквівалентна одиниця? Як вона визначається?
6. Які особливості застосування методу ФІФО при калькулювання витрат по процесам?
7. Які особливості застосування методу середньозваженої при калькулювання витрат по процесам?

Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції

1. Що таке комплексне виробництво?
2. Які особливості виникнення витрат комплексного виробництва?
3. Як розподіляються комплексні витрати на основі методів натуральних одиниць, методу вартості продажу, методу чистої вартості реалізації, метод валового прибутку?
4. Які особливості калькулювання побічного продукту?
5. Що таке брак? Причини його виникнення?
6. Види браку.
7. Особливості калькулювання нормативного браку.
8. Особливості калькулювання позанормативного браку.

9. У чому є відмінності в калькулюванні на основі повних та змінних витрат?

10. Які переваги та недоліки застосування системи калькулювання на основі змінних витрат?

11. Які переваги та недоліки застосування системи калькулювання на основі повних витрат?

12. Як змінюється прибуток залежно від використання калькулювання на основі повних та змінних витрат?

Тема 5. Бюджетне планування та контроль

1. Що таке бюджетування? Яка його основна ціль?

2. Яка послідовність складання бюджетів?

3. Які види бюджетів ви знаєте?

4. Як складається бюджет продажів?

5. Як складається бюджет виробництва?

6. Як складається бюджет придбання та використання матеріалів?

7. Як складається бюджет витрат на оплату праці?

8. Як складається бюджет виробничих накладних витрат?

9. Як складається бюджет виробничої собівартості?

10. Як складається бюджет запасів на кінець періоду?

11. Як складається бюджет адміністративних витрат та витрат на збут?

12. Як складаються фінансові бюджети?

13. Як розраховується відхилення бюджетів за рахунок відхилень прямих матеріальних витрат?

14. Як розраховується відхилення бюджетів за рахунок відхилень витрат на оплату праці?

15. Як розраховується відхилення бюджетів за рахунок відхилень змінних та постійних виробничих накладних витрат?

Тема 6. Управління витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

1. Яка ціль CVP-аналізу?

2. Дайте визначення поняттю крапка беззбитковості.

3. Як визначити обсяг продажів, необхідний для отримання очікуваного прибутку?

4. Як визначити прибуток при заданому обсязі продажів?

5. Дайте визначення поняттю запас міцності. Для чого використовується цей показник?
6. Доцільність графічного відображення взаємозалежності витрат, обсягу діяльності та прибутку.
7. Дайте визначення поняття операційний важіль.
8. Економічна сутність показника операційний важіль?
9. Як розраховується операційний важіль?
10. Як розрахувати обсяг беззбитковості за наявності асортименту?
11. Доцільність застосування CVP-аналізу в сьогодні.
12. Які обмеження є в застосуванні CVP-аналізу?

Тема 7. Обґрунтування управлінських рішень на основі використання релевантної інформації

1. Яка інформація є релевантною? Наведіть приклад.
2. Значення альтернативних витрат у прийнятті рішень?
3. Як визначити економічний розмір замовлення?
4. Які обмеження необхідно врахувати під час визначення економічного розміру замовлення?
5. Які фактори впливають на рішення про ліквідацію або скорочення збиткового виду діяльності?
6. Як обґрунтувати ціни спеціального замовлення?
7. Які фактори впливають на рішення щодо розмірів партії виробництва продукції?
8. Які фактори впливають на рішення щодо вибору оптимальної технології виробництва?
9. Які фактори та як впливають на вибір методу ціноутворення?
10. Сутність, переваги та недоліки в застосуванні ринкового підходу в ціноутворенні.
11. Сутність, переваги та недоліки в застосуванні підходу "витрати плюс".
12. Як визначається розмір націнки до собівартості для визначення ціни?

Тема 8. Управління довгостроковими інвестиціями на основі критерію витрат

1. Що таке бюджетування капітальних витрат?
2. Порядок складання бюджету капітальних витрат.

3. Яка інформація є релевантною для прийняття рішення щодо капітальних витрат?
4. Що таке дисконтування? Для чого воно застосовується?
5. Як визначається чиста теперішня вартість проекту?
6. Як визначається внутрішня норма прибутковості?
7. Як визначається індекс прибутковості?
8. Як визначається період окупності капітальних витрат?
9. Критерії вибору інвестиційних проектів.
10. Доцільність застосування не дисконтованих методів оцінки проекту капітальних витрат.

7. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль, тощо.

Формами організації індивідуально-консультативної роботи є:

- а) за засвоєнням теоретичного матеріалу:
консультації: індивідуальні (запитання – відповідь), групові (розгляд типових прикладів – ситуацій);
- б) за засвоєнням практичного матеріалу:
консультації індивідуальні та групові;
- в) для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу:
індивідуальне здавання виконаних робіт.

8. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, ознайомлювальні (початкові) ігри, метод проектної роботи, комп'ютерні симуляції, метод Дельфі, метод сценаріїв, банки візуального супроводу (табл. 8.1 і 8.2).

**Розподіл форм та методів активізації процесу навчання
за темами навчальної дисципліни (лекційні заняття)**

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
<i>Тема 1.</i> Загальна характеристика та класифікація витрат на підприємстві	Міні-лекція з питання "Нормативна база України, що регламентує питання витрат"
<i>Тема 2.</i> Обіг та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат	Лекція проблемного характеру "Вибір методів вивбуття запасів та його вплив на податкову політику підприємства", банки візуального супроводу
<i>Тема 3.</i> Системи та методи калькулювання витрат	Лекція проблемного характеру з питання "Особливості застосування методів середньозваженої та ФІФО при попроцесному калькулюванні", банки візуального супроводу
<i>Тема 4.</i> Калькулювання витрат на окремі види продукції	Лекція проблемного характеру з питання "Обґрунтування розміру прибутку при калькулюванні за системою повних та змінних витрат", банки візуального супроводу
<i>Тема 5.</i> Бюджетне планування та контроль	Міні-лекція з питання "Доцільність використання бюджетів на підприємстві"
<i>Тема 6.</i> Управління витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	Міні-лекція з питання "Доцільність застосування та обмеження у використанні CVP-аналізу в сьогоденні"
<i>Тема 7.</i> Обґрунтування управлінських рішень на основі використання релевантної інформації	Лекція проблемного характеру "Доцільність використання релевантної інформації при прийнятті управлінських рішень", банки візуального супроводу
<i>Тема 8.</i> Управління довгостроковими інвестиціями на основі критерію витрат	Міні-лекція з питання "Обґрунтування доцільності застосування дисконтованих та не дисконтованих методів оцінки інвестиційних проектів"

Основні відмінності активних та інтерактивних методів навчання від традиційних визначаються не тільки методикою і технікою викладання, але й високою ефективністю навчального процесу, який виявляється у: високій мотивації студентів; закріпленні теоретичних знань на практиці; підвищенні самосвідомості студентів; формуванні здатності приймати самостійні рішення; формуванні здатності до ухвалення колективних рішень;

формуванні здатності до соціальної інтеграції; набуття навичок вирішення конфліктів; розвитку здатності до знаходження компромісів.

Лекції проблемного характеру – один із найважливіших елементів проблемного навчання студентів. Вони передбачають поряд із розглядом основного лекційного матеріалу встановлення та розгляд кола проблемних питань дискусійного характеру, які недостатньо розроблені в науці й мають актуальне значення для теорії та практики. Лекції проблемного характеру відрізняються поглибленою аргументацією матеріалу, що викладається. Вони сприяють формуванню у студентів самостійного творчого мислення, прищеплюють їм пізнавальні навички. Студенти стають учасниками наукового пошуку та вирішення проблемних ситуацій.

Міні-лекції передбачають викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Вони проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження. Міні-лекції відрізняються від повноформатних лекцій значно меншою тривалістю. Зазвичай міні-лекції тривають не більше 10 – 15 хвилин і використовуються для того, щоб стисло донести нову інформацію до всіх слухачів. Міні-лекції часто застосовуються як частини цілісної теми, яку бажано викладати повноформатною лекцією, щоб не втомлювати аудиторію. Тоді інформація надається по черзі кількома окремими сегментами, між якими застосовуються інші форми й методи навчання.

Банки візуального супроводу сприяють активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни за допомогою наочності.

Таблиця 8.2

Використання методик активізації процесу навчання
(практичні заняття)

Тема навчальної дисципліни	Практичне застосування методик	Методики активізації процесу навчання
1	2	3
<i>Тема 2.</i> Облік та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат	<i>Завдання 2.</i> Визначення рівня матеріальних витрат, витрат на оплату праці та методики розподілу виробничих накладних витрат	Робота в малих групах, презентації

1	2	3
<i>Тема 4.</i> Калькулювання витрат на окремі види продукції	<i>Завдання 4.</i> Калькулювання витрат в комплексному виробництві, за умови браку та на основі повних і змінних витрат.	Робота в малих групах, презентації
<i>Тема 5.</i> Бюджетне планування та контроль	<i>Завдання 5.</i> Формування операційних та фінансових бюджетів	Робота в малих групах, презентації
<i>Тема 8.</i> Управління довгостроковими інвестиціями на основі критерію витрат	<i>Завдання 8.</i> Обґрунтування доцільності впровадження інвестицій на підприємстві	Робота в малих групах, презентації

Робота в малих групах дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування.

Презентації – виступи перед аудиторією, що використовуються для подання певних досягнень, результатів роботи групи звіту про виконання індивідуальних завдань, проектних робіт. Презентації можуть бути як індивідуальними, наприклад виступ одного студента, так і колективними, тобто виступи двох та більше студентів.

9. Методи контролю

Система оцінювання сформованих компетентностей (див. табл. 2.1) у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється

сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового екзамену, відповідно до графіку навчального процесу.

Поточний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться в таких формах:

активна робота на лекційних заняттях;

активна участь у виконанні практичних завдань;

захист індивідуального розрахункового завдання;

проведення письмової контрольної роботи;

Модульний контроль з даної навчальної дисципліни проводиться у формі колоквиуму. **Колоквиум** – це форма перевірки й оцінювання знань студентів у системі освіти у вищих навчальних закладах. Проводиться як проміжний міні-екзамен з ініціативи викладача.

Підсумковий/семестровий контроль проводиться у формі семестрового екзамену. **Семестрові екзамени** – форма оцінки підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів. Оцінювання знань студента під час практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за накопичувальною 100-бальною системою за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;

ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

вміння поєднувати теорію з практикою під час розгляду виробничих ситуацій, розв'язання задач, проведення розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки;

арифметична правильність виконання індивідуального розрахункового завдання.

Максимально можливий бал за конкретним завданням ставиться за умови відповідності індивідуального завдання студента або його усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує кількість балів. Під час оцінювання індивідуальних завдань увага також приділяється якості, самостійності та своєчасності здачі виконаних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу. Якщо якась із вимог не буде виконана, то бали будуть знижені.

Поточний тестовий контроль проводиться декілька разів за семестр. Тест включає запитання одиничного і множинного вибору щодо перевірки знань основних категорій навчальної дисципліни.

Письмова контрольна робота проводиться 2 рази за семестр та включає практичні завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля.

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних заняттях.

Порядок підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену. Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей (див. табл. 2.1).

Завданням екзамену є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу екзамен оцінює рівень засвоєння студентом компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами. Кожен екзаменаційний білет складається із 10 тестових та 2 практичних

завдань, які передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Екзаменаційний білет включає стереотипне та діагностичне завдання, які оцінюються відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Студент, який із поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю, тобто не склав змістовий модуль, має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання за розпорядженням декана факультету відповідно до встановленого терміну.

Студент **не може бути допущений** до складання екзамену, якщо кількість балів, одержаних за результатами перевірки успішності під час поточного та модульного контролю відповідно до змістового модуля впродовж семестру, в сумі не досягла 35 балів. Після екзаменаційної сесії декан факультету видає розпорядження про ліквідацію академічної заборгованості. У встановлений термін студент добирає залікові бали.

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25.

Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної *"Відомості обліку успішності"*.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: *"60 і більше балів – зараховано"*, *"59 і менше балів – не зараховано"* та заноситься у залікову *"Відомість обліку успішності"* навчальної дисципліни. У випадку отримання менше 60 балів студент обов'язково здає залік після закінчення екзаменаційної сесії у встановлений деканом факультету термін, але не пізніше двох тижнів після початку семестру. У випадку повторного отримання менше 60 балів декан

факультету призначає комісію у складі трьох викладачів на чолі із завідувачем кафедри та визначає термін перескладання заліку, після чого приймається рішення відповідно до чинного законодавства: "зараховано" – студент продовжує навчання за графіком навчального процесу, а якщо "не зараховано", тоді декан факультету пропонує студенту повторне вивчення навчальної дисципліни протягом наступного навчального періоду самостійно.

Зразок екзаменаційного білета

Форма № Н-5.05

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Освітній ступінь "бакалавр"
Напрямок підготовки: "Економіка підприємства". Семестр VII
Навчальна дисципліна "Управління витратами"

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ 1

Завдання 1 (тестове) (30 балів).

1	<p>Далі подано інформацію щодо запасів і закупівель матеріалу, використовуваного для виробництва товару:</p> <table border="1" data-bbox="284 1144 1375 1444"> <thead> <tr> <th>Показник</th> <th>Кількість, одиниць</th> <th>Вартість за одиницю, грн</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Запаси на 1 червня</td> <td>400</td> <td>20,3</td> </tr> <tr> <td>Придбано:</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>5 червня</td> <td>1 000</td> <td>19,8</td> </tr> <tr> <td>12 червня</td> <td>800</td> <td>20,5</td> </tr> <tr> <td>25 червня</td> <td>300</td> <td>20,7</td> </tr> <tr> <td>Запаси на 30 червня</td> <td>350</td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>Визначте вартість матеріалів, відпущених у виробництво за методом ФІФО: А) 43 456 грн; Б).43 295 грн; В) 43 425 грн; Г).44 152 грн.</p>	Показник	Кількість, одиниць	Вартість за одиницю, грн	Запаси на 1 червня	400	20,3	Придбано:			5 червня	1 000	19,8	12 червня	800	20,5	25 червня	300	20,7	Запаси на 30 червня	350	
Показник	Кількість, одиниць	Вартість за одиницю, грн																				
Запаси на 1 червня	400	20,3																				
Придбано:																						
5 червня	1 000	19,8																				
12 червня	800	20,5																				
25 червня	300	20,7																				
Запаси на 30 червня	350																					
2	<p>У аудиторській компанії базова ставка оплати праці старшого аудитора (керівника групи) – 40 грн за годину, аудитора – 25 грн за годину. Накладні витрати на годину роботи не залежать від посади і дорівнюють 20 грн на годину роботи. Під час виставляння рахунку клієнтові компанія додає 40 % до повних витрат. Чому дорівнює сума, виставлена компанії "Романтик", якщо при наданні послуг витрачено 54 години роботи старшого аудитора і 110 годин аудитора: А) 6 874 грн; Б).10 696 грн; В).11 466 грн; Г).12 642 грн.</p>																					

3	<p>Далі наведена виробнича інформація підприємства за рік, грн: Незавершене виробництво на початок року – 5 200. Витрати на працю основних виробничих робітників – 20 400. Запаси основних виробничих матеріалів на початок періоду – 4 700. Виробничі накладні витрати – 30 100. Запаси основних виробничих матеріалів на кінець періоду – 6 000. Адміністративні витрати і витрати по реалізації – 8 800. Незавершене виробництво на кінець року – 7 000. Закупівлі основних виробничих матеріалів – 50 000. Визначте собівартість виготовленої продукції. А).97 400 грн; Б).103 600 грн; В).106 200 грн; Г).112 400 грн.</p>																				
4	<p>Далі подано інформацію за виробничими накладними витратами (ВНВ) швацького підприємства за 5-й рік:</p> <table border="1" data-bbox="231 741 1422 965"> <thead> <tr> <th>Показники</th> <th>Цех 1</th> <th>Цех 2</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Фактичні виробничі накладні витрати</td> <td>50 000 грн</td> <td>20 000 грн</td> </tr> <tr> <td>Фактичні відпрацьовані машино-години</td> <td>12 500 маш-год</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Фактично відпрацьовані трудо-години</td> <td></td> <td>10 000 трудо-год</td> </tr> </tbody> </table> <p>На виробництво замовлення 12 – 4 було витрачено 15 маш-годин в цеху 1 і 20 трудо-годин в цеху 2. Якщо підприємство використовує єдину загальнозаводську ставку для розподілу ВНВ на замовлення і базою розподілу ВНВ є машино-години, то на замовлення 12 – 4 буде розподілено: А). 5,6 грн; Б). 60 грн; В). 84 грн; Г). 105 грн.</p>	Показники	Цех 1	Цех 2	Фактичні виробничі накладні витрати	50 000 грн	20 000 грн	Фактичні відпрацьовані машино-години	12 500 маш-год		Фактично відпрацьовані трудо-години		10 000 трудо-год								
Показники	Цех 1	Цех 2																			
Фактичні виробничі накладні витрати	50 000 грн	20 000 грн																			
Фактичні відпрацьовані машино-години	12 500 маш-год																				
Фактично відпрацьовані трудо-години		10 000 трудо-год																			
5	<p>Далі наведена інформація щодо змішаних витрат, що належать до обслуговування виробничого устаткування</p> <table border="1" data-bbox="384 1373 1273 1630"> <thead> <tr> <th>Машино-години</th> <th>Витрати на мастильні матеріали, грн</th> <th>Машино-години</th> <th>Витрати на мастильні матеріали, грн</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>280</td> <td>6 700</td> <td>270</td> <td>6 400</td> </tr> <tr> <td>240</td> <td>5 900</td> <td>470</td> <td>9 700</td> </tr> <tr> <td>310</td> <td>7 200</td> <td>530</td> <td>10 200</td> </tr> <tr> <td>450</td> <td>9 600</td> <td>510</td> <td>9 900</td> </tr> </tbody> </table> <p>Чому дорівнюють постійні витрати з мастильних матеріалах, визначені за методом найбільших і найменших значень: А).2 341 грн; Б).2 689 грн; В).3 559 грн; Г).4 300 грн?</p>	Машино-години	Витрати на мастильні матеріали, грн	Машино-години	Витрати на мастильні матеріали, грн	280	6 700	270	6 400	240	5 900	470	9 700	310	7 200	530	10 200	450	9 600	510	9 900
Машино-години	Витрати на мастильні матеріали, грн	Машино-години	Витрати на мастильні матеріали, грн																		
280	6 700	270	6 400																		
240	5 900	470	9 700																		
310	7 200	530	10 200																		
450	9 600	510	9 900																		
6	<p>Далі наведена фінансова інформація, що належить до 14-го року операційної діяльності підприємства "А", що виробляє єдиний товар: грн Ціна реалізації одиниці товару – 20; Собівартість виготовленої продукції: Змінні витрати – 630 000;</p>																				

	<p>Постійні витрати – 280 000. Невиробничі витрати: Змінні витрати (витрати на збут) – 70 000; Постійні витрати (адміністративні) 100 000; На початок і на кінець року не було запасів незавершеного виробництва. Впродовж 14-го року було зроблено 70 000 одиниць продукції і продані 60 000 одиниць продукції. На початок року не було запасів готової продукції. Чому дорівнює собівартість запасів готової продукції на кінець 14-го року за методом калькуляції собівартості за змінними витратами: А. 90 000 грн; Б. 100 000 грн; В. 135 000 грн; Г. 145 000 грн.</p>
7	<p>Підприємство виготовляє і реалізує 50 000 одиниць товару. Змінні витрати на цей об'єм складають 80 000 грн, постійні витрати дорівнюють 70 000 грн. Чому дорівнюють загальні витрати на об'єм 60 000 одиниць товару: А).156 000 грн; Б).162 000 грн; В) 166 000 грн; Г).180 000 грн?</p>
8	<p>Постійні витрати: Виробничі – 100 000 грн; Збутові і адміністративні – 60 000 грн. Змінні витрати: Виробничі 15 грн/од; Збутові і адміністративні - 5 грн/од; Обсяг виробництва – 10 000 одиниць; Обсяг продажів 9 000 одиниць. Чому дорівнює собівартість реалізованої продукції, підрахована за калькуляцією собівартості за змінними витратами: А).135 000 грн; Б).150 000 грн; В).180 000 грн; Г).188 000 грн?</p>
9	<p>Підприємство робить і реалізує чоловічі сорочки. Ціна реалізації однієї сорочки складає 100 грн. Змінні витрати на одну сорочку дорівнюють 60 грн. Чому дорівнює постійні витрати, якщо точка беззбитковості в грошовому вимірі дорівнює 200 000 грн: А).200 000 грн; Б).120 000 грн; В).100 000 грн; Г).80 000 грн?</p>
10	<p>Чому дорівнює точка беззбитковості в грошовому вимірі, якщо продажі дорівнюють 60 000 грн, постійні витрати дорівнюють 20 000 грн і прибуток дорівнює 10 000 грн: А).50 000 грн; Б).45 000 грн; В).40 000 грн; Г).35 000 грн?</p>

Завдання 2 (стереотипне) (4 бали).

Дані щодо діяльності підприємства "Анклав" наведені в таблиці.

Таблиця

Вихідні дані

Змінні витрати на одиницю продукції, грн	
Прямі матеріали	18,00
Пряма зарплата	5,0
Виробничі накладні витрати	6,00
Постійні витрати, грн	
Виробничі постійні накладні витрати	125 000
Постійні витрати на збут	30 000
Ціна за одиницю, грн	60,00
Податок на прибуток	Згідно з законодавством

Необхідно визначити:

1. Який є обсяг беззбитковості в натуральному вираженні?
2. Який чистий прибуток (збиток) отримає підприємство, якщо реалізує 40 000 одиниць на рік?
3. Яку кількість продукції необхідно реалізувати, щоб отримати чистий прибуток:
 - а) 45 000 грн;
 - б) 30 % обсягу продажів (доходу);
 - в) 7,50 грн на одиницю?
4. Визначити чистий прибуток під час зростання ціни на 4 % та зниження обсягу продажів (40 000 одиниць) на 6 %.

Завдання 3 (діагностичне) (6 балів)

Бюджет продажів підприємства "Дольче" містить такі дані: одиниць

Таблиця

Вихідні дані

Квітень	Травень	Червень	Липень
1 800	1 300	1 700	1 200

На 1 квітня запас готової продукції складає 400 одиниць.

Необхідний запас продукції на кінець кожного місяця дорівнює 20 % об'єму продажів, очікуваного в наступному місяці. Для виготовлення продукції необхідно 7 годин роботи робочого. Ставка заробітної плати за годину – 15 грн.

Далі наведені змінні виробничі накладні витрати в розрахунку на одну годину роботи, грн:

- Непрямі матеріали – 0,5.
- Непряма зарплата – 1,5.
- Додаткові виплати – 2,8.
- Єдиний соціальний податок – 0,4.
- Інші – 1,5.

Постійні витрати за 3 місяці складають 46 500 грн та розподіляються рівномірно на кожний місяць.

Необхідно скласти:

- 1) бюджети виробництва за квітень, травень, червень;
- 2) бюджет трудових витрат робочих на три місяці;
- 3) бюджет виробничих накладних витрат на три місяці.

Затверджено на засіданні кафедри економіки підприємства та менеджменту
Протокол № ____ від "____" _____ 20__р.

Екзаменатор

ст. викл. Чумак Г. М.

Зав. кафедри

проф. Шиян Д. В.

Підсумкові бали за екзамен складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики.

Алгоритм вирішення кожного завдання включає окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для розв'язання завдання. Тому окремі завдання та етапи їх розв'язання оцінюються відокремлено один від одного таким чином:

Завдання 1 (тестове) (30 балів).

За кожний правильний тест, у разі наявності розрахунків – 3 бали.

Завдання 2 (стереотипне) (4 бали).

0,5 бала – визначено обсяг беззбитковості в натуральному вираженні.

1 бал – визначено чистий прибуток (збиток), який отримає підприємство, якщо реалізує 40 000 одиниць на рік.

1,5 бали – визначено, яку кількість продукції необхідно реалізувати, щоб отримати чистий прибуток.

1 бал – визначено чистий прибуток під час зростання ціни на 4 % та зниження обсягу продажів на 6 %.

Завдання 3 (діагностичне) (6 балів).

2 бали – складено бюджети виробництва за квітень, травень, червень;

2 бали – складено бюджет трудових витрат робочих на три місяці;

2 бали – складено бюджет виробничих накладних витрат на три місяці.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей студентів денної форми навчання наведена в табл. 10.1.

Таблиця 10.1

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей

Професійні компетентності	Навчальний тиждень	Години	Форми навчання		Оцінка рівня сформованості компетентностей		
					Форми контролю	МАХ бал	
1	2	3	4		5	6	
Змістовний модуль 1. Витрати як об'єкт управління на підприємстві							
Розраховувати витрати на підприємстві	1	Ауд.	2	Лекція	Тема 1. Загальна характеристика та класифікація витрат на підприємстві	Робота на лекції	0,5
			0	Практичне заняття			
		СРС	4	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу та нормативної бази України	Захист самостійної роботи	
	2	Ауд.	2	Лекція	Тема 2. Облік та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат	Робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Завдання 1. Класифікація витрат за різними ознаками та визначення функції витрат	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	4	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу та нормативної бази України	Захист самостійної роботи	
	3	Ауд.	2	Лекція	Тема 2. Облік та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат	Робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Завдання 2. Визначення рівня матеріальних витрат, витрат на оплату праці та методики розподілу виробничих накладних витрат	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	5	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 1,2	Захист самостійної роботи	

1	2	3	4		5	6	
Розраховувати витрати на підприємстві	4	Ауд.	2	Лекція	Тема 3. Системи та методи калькулювання витрат	Робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Завдання 2. Визначення рівня матеріальних витрат, витрат на оплату праці та методики розподілу виробничих накладних витрат	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	4	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 1,2	Захист самостійної роботи	2,5
	5	Ауд.	2	Лекція	Тема 3. Системи та методи калькулювання витрат	Робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Завдання 3. Складання калькуляції при позамовному та попроцесному калькулюванні	Активна участь у виконанні практичних завдань	
		СРС	5	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 3	Захист самостійної роботи	5
	6	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції	Робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Завдання 3. Складання калькуляції під час позамовному та попроцесному калькулюванні	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	4	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 3	Захист самостійної роботи	2,5
	7	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції	Робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Завдання 4. Калькулювання витрат в комплексному виробництві, за умови браку та на основі повних і змінних витрат	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	5	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 4	Захист самостійної роботи	
	8	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції	Робота на лекції	0,5

Продовження табл. 10.1

1	2	3		4		5	6	
		Ауд	2	Практичне заняття	Завдання 4. Калькулювання витрат в комплексному виробництві, за умови браку та на основі повних і змінних витрат	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5	
			СРС	4	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 4	Захист самостійної роботи	2,5
	9	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції	Робота на лекції	0,5	
			2	Практичне заняття	Колоквіум	Колоквіум	10	
		СРС	4	Підготовка до занять	Підготовка до колоквіуму		0	
	Змістовний модуль 2. Управління витратами на підприємстві							
		10	Ауд.	2	Лекція	Тема 5. Бюджетне планування та контроль	Робота на лекції	0,5
2				Практичне заняття	Завдання 5. Формування операційних та фінансових бюджетів	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5	
СРС			4	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 5.	Захист самостійної роботи		
11		Ауд.	2	Лекція	Тема 6. Управління витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	Робота на лекції	0,5	
			2	Практичне заняття	Завдання 5. Формування операційних та фінансових бюджетів	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5	
		СРС	5	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 5	Захист самостійної роботи	2,5	
12	Ауд.	2	Лекція	Тема 7. Обґрунтування управлінських рішень на основі використання релевантної інформації.	Робота на лекції	0,5		
		2	Практичне заняття	Завдання 6. Практичне застосування CVP-аналізу	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5		

1	2	3		4		5	6
Приймати управлінські рішення на основі критерію витрат		СРС	4	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 6	Захист самостійної роботи	
	13	Ауд.	2	Лекція	Тема 8. Управління довгостроковими інвестиціями на основі критерію витрат	Робота на лекції	0,5
			2	Практичне заняття	Завдання 6. Практичне застосування CVP-аналізу	Активна участь у виконанні практичних завдань	
					Письмова контрольна робота	Письмова контрольна робота	5
		СРС	5	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 6.	Захист самостійної роботи	2,5
	14	Ауд.		Лекція			
			2	Практичне заняття	Завдання 7. Прийняття рішень щодо запасів, ціноутворення	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	4	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 7	Захист самостійної роботи	
	15	Ауд.		Лекція			
			2	Практичне заняття	Завдання 7. Прийняття рішень щодо запасів, ціноутворення	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	5	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 7	Захист самостійної роботи	2,5
	16	Ауд.		Лекція			
			2	Практичне заняття	Завдання 8. Обґрунтування доцільності впровадження інвестицій на підприємстві	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	4	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 8	Захист самостійної роботи	

Закінчення табл. 10.1

1	2	3	4		5	6	
	17	Ауд.	2	Практичне заняття	Завдання 8. Обґрунтування доцільності впровадження інвестицій на підприємстві	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
			2	Практичне заняття	Колоквіум	Колоквіум	10
		СРС	4	Підготовка до занять	Виконання самостійної роботи за темою 8. Підготовка до колоквіуму	Захист самостійної роботи	2
сесія		Ауд	2	Предекзам. консультація	Вирішення практичних завдань на різні теми, що входять до підсумкового контролю	Підсумковий контроль	40
			2	ЕКЗАМЕН	Виконання завдань екзаменаційного білета		
		СРС	6	Підготовка до іспиту	Повторення матеріалів змістових модулів		
Усього годин		144	Загальна максимальна кількість балів по дисципліні			100	
з них							
<i>аудиторні</i>		60	42 %	<i>поточний контроль</i>		60	
<i>самостійна робота</i>		84	58 %	<i>підсумковий контроль</i>		40	

Розподіл балів у межах тем змістових модулів наведено в табл. 10.2.

Таблиця 10.2

Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота								Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
1	4,5	9	5,5	4	8,5	4	3,5		
Колоквіум				Колоквіум					
10				10					

Примітка. T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Максимальну кількість балів, яку може накопичити студент протягом тижня за формами та методами навчання, наведено в табл. 10.3.

Таблиця 10.3

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля			Лекційні заняття	Практичні заняття	Захист індивідуального завдання	Письмова контрольна робота	Колоквіум	Усього
Змістовий модуль 1	Тема 1	1 тиждень	0,5					0,5
		2 тиждень		0,5				0,5
	Тема 2	2 тиждень	0,5					0,5
		3 тиждень	0,5	0,5				1
		4 тиждень		0,5	2,5			3
	Тема 3	4 тиждень	0,5					0,5
		5 тиждень	0,5			5		5,5
		6 тиждень		0,5	2,5			3
	Тема 4	6 тиждень	0,5					0,5
		7 тиждень	0,5	0,5				1
		8 тиждень	0,5	0,5	2,5			3,5
		9 тиждень	0,5				10	10,5
	Змістовий модуль 2	Тема 5	10 тиждень	0,5	0,5			
11 тиждень				0,5	2,5			3
Тема 6		11 тиждень	0,5					0,5
		12 тиждень		0,5				0,5
		13 тиждень			2,5	5		7,5
Тема 7		12 тиждень	0,5					0,5
		13 тиждень						
		14 тиждень		0,5				0,5
		15 тиждень		0,5	2,5			3
Тема 8		13 тиждень	0,5					0,5
		16 тиждень		0,5				0,5
		17 тиждень		0,5	2			2,5
		17 тиждень					10	10
Усього			6,5	6,5	17	10	20	60

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 10.4).

Таблиця 10.4

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації.

11. Рекомендована література

11.1. Основна

1. Атамас П. Й. Управлінський облік / П. Й. Атамас. – 2-ге вид. навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.
2. Голов С. Ф. Управленческий учет / С. Ф. Голов. – Х. : Фактор, 2009. – 784 с.

11.2. Додаткова

3. Великий Ю. М. Управління витратами підприємства : монографія / Ю. М. Великий, В. В. Прохорова, Н. В. Сабліна. – Х. : ІНЖЕК, 2009. – 192 с.
4. Гришко Н. В. Методологія управління витратами промислових підприємств (вугледобувна промисловість) : монографія / Н. В. Гришко ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2009. – 403 с.

5. Давидович І. Є. Управління витратами : навч. посіб. / І. Є. Давидович. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320 с.
6. Івакіна І. Управлінський облік: стисло і доступно / І.Івакіна. – Х : Фактор, 2007. – 320 с.
7. Костирко Р. О. Організація внутрішнього контролю в управлінні витратами машинобудівного підприємства: монографія / Р. О. Костирко, С. В. Щеголькова. – Луганськ : Вид. СНУ ім. В. Даля, 2009. – 296 с.
8. Молчанов С. С. Затрати: учет и снижение за 14 дней. Экспресс-курс / С. С. Молчанов. – Х. : Фактор, 2011. – 496 с.
9. Плоха О. Б. Управління витратами: конспект лекцій / О. Б. Плоха. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. – 152 с.
10. Практичні завдання з навчальної дисципліни "Управління витратами" для студентів спеціальності 8.050107 "Економіка підприємства" усіх форм навчання / укл. О.Б. Плоха, Г. М. Чумак. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 56 с.
11. Цимбалюк Л. Г. Формування та управління витратами виробництва : підручник для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Л. Г. Цимбалюк, Н. П. Скригун, Л. І. Антошкіна. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 240 с.

11.3. Інформаційні ресурси

12. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/nk>.
13. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку : [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1046.172.0>

11.4. Методичне забезпечення

14. Чумак Г. М. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань з навчальної дисципліни "Управління витратами" [Електронний ресурс] / Г. М. Чумак. – Режим доступу : <http://www.ikt.hneu.edu.ua/course/view.php?id=1754>.
15. Чумак Г. М. Тестові завдання з навчальної дисципліни "Управління витратами" [Електронний ресурс] / Г. М. Чумак. – Режим доступу : <http://www.ikt.hneu.edu.ua/course/view.php?id=1754>.
16. Чумак Г. М. Управління витратами : опорний конспект [Електронний ресурс] / Г. М. Чумак. – Режим доступу : <http://www.ikt.hneu.edu.ua/course/view.php?id=1754>.

Додатки

Додаток А

Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Управління витратами" за Національною рамкою кваліфікацій України

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Загальна характеристика та класифікація витрат на підприємстві					
Визначати витрати за різними класифікаційними ознаками та обґрунтовувати функції та моделі поведінки витрат	Сутність витрат та собівартості продукції	Знання видів витрат в залежності від їх класифікаційної ознаки, функції та моделі поведінки витрат	Групувати витрати за економічними елементами та статтями витрат. Визначати функцію витрат різними методами	Донесення інформації та власного досвіду щодо визначення витрат в межах різних класифікаційних ознак	Самостійність під час групування витрат та визначення функції витрат
Тема 2. Облік та аналіз витрат на матеріали, оплату праці та виробничих накладних витрат					
Визначати розмір витрат на матеріали, використовуючи різні методи вибуття запасів, розмір витрат на оплату праці залежно від форми та систем оплати праці та розподіляти виробничі накладні витрати залежно від обраної бази розподілу	Види виробничих запасів підприємства, форми та системи оплати праці, склад виробничих накладних витрат	Знання методів вибуття запасів та обґрунтування їх вибору, розподілу виробничих накладних витрат залежно від обраної бази	Розраховувати витрати на вибуття запасів в виробництві. Розподіляти виробничі накладні витрати між основними підрозділами, продукцією	Донесення інформації та власного досвіду щодо визначення розміру матеріальних витрат, витрат на оплату праці та виробничих накладних витрат	Відповідальність за точність розрахунку і коректність обрання методів вибуття запасів та бази розподілу виробничих накладних витрат

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Системи та методи калькулювання витрат					
Складати калькуляцію на продукцію за умови використання позамовного та попроцесного калькулювання	Характеристика методів калькулювання (позамовного, попроцесного) та особливості їх застосування	Знання методичних основ формування собівартості при використанні позамовного та попроцесного калькулювання	Здійснювати калькулювання собівартості продукції за умови використання позамовного та попроцесного калькулювання	Донесення інформації та власного досвіду щодо калькулювання собівартості продукції за умови використання позамовного та попроцесного калькулювання	Відповідальність за точність розрахунку і коректність обрання методів калькулювання витрат
Тема 4. Калькулювання витрат на окремі види продукції					
Розраховувати витрати в комплексному виробництві, за наявності браку та визначати витрати використовуючи калькулювання на основі повних та змінних витрат	Сутність комплексного виробництва. Причини та наслідки виникнення браку. Класифікація витрат на змінні та постійні	Знання методичних основ калькулювання продукції при комплексному виробництві. Знання особливостей калькулювання за наявності браку. Знання методики калькулювання витрат на основі повних та змінних	Здійснювати розрахунок витрат в комплексному виробництві, за наявності браку та калькулювати продукцію на основі змінних та повних витрат	Донесення інформації та власного досвіду щодо визначення витрат в комплексному виробництві, за наявності браку та особливостей калькулювання продукції на основі змінних та повних витрат	Відповідальність за точність розрахунку і коректність обрання методів розрахунку витрат в комплексному виробництві, розміру браку та калькулювання витрат на основі повних та змінних
Тема 5. Бюджетне планування та контроль					
Складати операційні та фінансові бюджети підприємства та контролювати хід їх виконання за рахунок відхилень	Методика складання калькуляції та фінансових звітів. Метод ланцюгових підстановок	Знання методики складання операційних та фінансових бюджетів. Знання методики аналізу відхилень бюджетів за рахунок відхилень прямих матеріальних витрат, витрат на оплату праці, змінних та постійних виробничих накладних витрат	Формувати операційні та фінансові бюджети та аналізувати відхилення бюджетів за рахунок відхилень прямих матеріальних витрат, витрат на оплату праці, змінних та постійних виробничих накладних витрат	Донесення інформації та власного досвіду щодо формування бюджетів та їх контролю	Приймати рішення щодо усунення відхилень в бюджетах або обґрунтовувати їх доцільність

1	2	3	4	5	6
Тема 6. Управління витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку					
Управляти витратами на основі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	Залежність витрат від обсягу виробництва (збуту) продукції, визначення змінних та постійних витрат	Знання методики проведення CVP-аналізу. Знання обмежень та допущень CVP-аналізу	Обґрунтовувати товарний асортимент, цінову політику та виробничу програму на підставі використання CVP-аналізу. Оцінювати вплив різних факторів (зміна ціни та обсягу продажу продукції) на фінансові результати діяльності підприємства	Донесення інформації та власного досвіду щодо прийняття рішення на підставі використання CVP-аналізу	Самостійність прийняття рішень щодо впливу різних факторів (зміна ціни та обсягу продажу продукції) на фінансові результати діяльності підприємства
Тема 7. Обґрунтування управлінських рішень на основі використання релевантної інформації					
Обґрунтовувати управлінські рішення на основі використання релевантної інформації	Сутність альтернативних рішень. Методи ціноутворення	Знання методики визначення розміру спеціального замовлення, розмірів партії виробництва продукції, вибору оптимальної технології виробництва. Знання особливостей застосування різних методів ціноутворення та обґрунтування вибору методу ціноутворення	Розраховувати розмір спеціального замовлення, розмір партії виробництва продукції, обирати оптимальну технологію виробництва. Визначати ціну продукції різними методами	Донесення інформації та власного досвіду щодо прийняття управлінських рішень на основі релевантної інформації	Приймати управлінські рішення на основі релевантної інформації
Тема 8. Управління довгостроковими інвестиціями на основі критерію витрат					
Обґрунтовувати управлінські рішення щодо довгострокових інвестицій	Сутність інвестиційних проектів та необхідність їх реалізації	Знання методики визначення капітальних витрат. Знання методики оцінювання проектів капітальних витрат	Обґрунтовувати вибір найбільш привабливих інвестиційних проектів на основі критерію витрат	Донесення інформації та власного досвіду щодо прийняття управлінських рішень щодо довгострокових інвестицій	Приймати управлінські рішення щодо довгострокових інвестицій

Зміст

Вступ.....	3
1. Опис навчальної дисципліни	3
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
3. Програма навчальної дисципліни	7
4. Структура навчальної дисципліни.....	10
5. Теми практичних занять	12
5.1. Приклади типових практичних завдань за темами.....	14
6. Самостійна робота.....	17
6.1. Індивідуальне завдання.....	19
6.2. Контрольні запитання для самодіагностики	21
7. Індивідуально-консультативна робота	25
8. Методи навчання	25
9. Методи контролю	28
10. Розподіл балів, які отримують студенти	37
11. Рекомендована література.....	43
11.1. Основна	43
11.2. Додаткова	43
11.3. Інформаційні ресурси.....	44
11.4. Методичне забезпечення	44
Додатки.....	45

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ"
для студентів напряму підготовки
6.030504 "Економіка підприємства"
всіх форм навчання**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Афанасьєв** Микола Васильович
Чумак Ганна Миколаївна

Відповідальний за видання *Д. В. Шиян*

Редактор *В. О. Бутенко*

Коректор *Т. А. Маркова*

План 2016 р. Поз. № 187 ЕВ. Обсяг 49 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*